

De inhoud in vogelvlucht

Over de auteurs	xxi
Dankwoord	xxv
<i>Inleiding</i>	1
<i>Deel I: Welkom bij de klassieke muziek</i>	5
Hoofdstuk 1: Een opmaat voor de klassieke muziek	7
Hoofdstuk 2: De volledige geschiedenis van de muziek in tachtig pagina's	13
Hoofdstuk 3: Signalement van de sonate	95
<i>Deel II: Werk in uitvoering</i>	113
Hoofdstuk 4: Hoe je een concert overleeft	115
Hoofdstuk 5: Luister naar deze muziek	137
Intermezzo: Achter schermen en gordijnen	161
<i>Deel III: Rondleiding door het orkest</i>	177
Hoofdstuk 6: Toetsen & Co	179
Hoofdstuk 7: Gespannen snaren	189
Hoofdstuk 8: Blazen en kleppen	205
Hoofdstuk 9: Glanzend koper	217
Hoofdstuk 10: Percussie: rake klappen	229
<i>Deel IV: Een kijkje in de keuken van de componist</i>	239
Hoofdstuk 11: Het gevreesde hoofdstuk over muziektheorie	241
Hoofdstuk 12: Nog eens, maar dan met gevoel: tempo, dynamiek en orkestratie	277
<i>Deel V: Het deel van de tientallen</i>	285
Hoofdstuk 13: De tien populairste misverstanden over klassieke muziek	287
Hoofdstuk 14: De tien beste muzikale termen voor feestjes en recepties	293
Hoofdstuk 15: Tien prachtige stukken kamermuziek	297
Hoofdstuk 16: Klassieke muziekmoppen	301
Hoofdstuk 17: Tien manieren om nog meer over klassieke muziek te leren	305
<i>Deel VI: Bijlagen</i>	313
Bijlage A: Suggesties voor een muziekverzameling	315
Bijlage B: Tijdschema van de klassieke muziek	321
Bijlage C: Verklarende woordenlijst	327
<i>Index</i>	333

Inleiding

Nu je dit boek openslaat, beland je met een reuzensprong in de griezelige en geheimzinnige wereld van de klassieke muziek. In dit levensgrote universum staan honderd muzikanten op het podium, allemaal gekleed als ouderwetse obers. Ze zijn druk in de weer op allerlei stukken hout en metaal en vullen de zaal met vreemde geluiden.

Je krijgt het zeker al benauwd als je dit leest. Maar wees niet bang, je hebt eigenlijk al heel je leven naar klassieke muziek geluisterd. Want deze muziek hoor je overal, niet alleen op de radio en de tv, maar ook in de film en de supermarkt. Als je wel eens van Bach, Mozart of Beethoven hebt gehoord, weet je meer dan genoeg om met dit boek te beginnen.

Waarom dit boek geschikt is voor jou

We gaan ervan uit dat je heel slim bent. Anders had je dit boek ook niet uit die *grote kast* met uitstekende muziekboeken gepakt.

Maar onze onoverzichtelijke, zeer gecompliceerde informatiemaatschappij gaat ervan uit dat je van duizend en één dingen op de hoogte bent. Het is dus eigenlijk heel normaal dat je niet alles weet. Zelfs het grootste genie weet niet echt *alles*. En je hoeft je er heus niet voor te schamen dat jij nog maar een beginneling bent in de klassieke muziek.

Voor beginnelingen zoals jij is dit boek bedoeld. Het verschaft je een grondige kennis van de elementaire feiten op het gebied van de klassieke muziek, zonder dat je er van tevoren al veel van af hoeft te weten. Je zult op je gemak kunnen meepraten over klassieke muziek en meer waardering krijgen voor de verschillende muzikale vormen. En al kun je met dit boek niet afstuderen in de muziekwetenschappen, het is in ieder geval een stuk leuker en goedkoper dan zo'n studie.

Hoe je dit boek moet lezen

Dit boek bestaat uit zes delen:

- ✓ Deel I is een eerste kennismaking met de wereld van de klassieke muziek. Het bevat een beknopte geschiedenis en behandelt de meest voorkomende muzikale vormen, zoals de symfonie en het strijkkwartet.
- ✓ Deel II neemt je mee naar de concertzaal, zodat je weet hoe die muziek in de praktijk gemaakt wordt. Daarna neem je een kijkje achter de schermen bij de professionals uit de wereld van de klassieke muziek.
- ✓ Deel III vertelt je het een en ander over alle muziekinstrumenten van het orkest.
- ✓ Deel IV legt de klassieke muziek onder de microscoop en onderzoekt de allerkleinste muzikale stukjes waaruit ze is opgebouwd.
- ✓ Deel V en deel VI geven je een dieper inzicht in de klassieke muziek en zorgen ervoor dat je er nog meer uit kunt halen.

Dit boek is zo geschreven dat je overal kunt beginnen. Je hoeft dus niet het ene hoofdstuk uit te lezen voordat je aan het andere begint. Als je wilt, kun je de inhoudsopgave of de index achter in het boek benutten. Mocht je in een romantische bui zijn, zet dan gewoon een cd op, kruip lekker tegen je liefje aan en begin vooraan in het boek (in dat geval kun je beter de pagina met de copyrights overslaan, want die kan de romantiek aardig bederven).

De pictogrammen in dit boek

Dit boek staat vol pictogrammen. Ze vestigen je aandacht op bepaalde informatie. Dat kan iets zijn wat je heel interessant vindt, of juist iets wat je liever wilt overslaan. Gebruik ze om je weg te vinden in dit boek.

Tekst die volgt op dit pictogram geeft je informatie over een handig sluipteggetje, een techniek of een suggestie, waardoor je nog meer van klassieke muziek kunt genieten.

Dit pictogram staat bij vakjargon en onderwerpen voor gevorderden. Pas op dat je er geen hoofdpijn van krijgt!

Soms mag je van ons zelf iets spelen op de piano, of muziek opzetten en luisteren.

Dit boek is heel geschikt om iets over klassieke muziek te leren, maar je kunt nog veel beter naar die muziek gaan luisteren. Dit pictogram geeft aan welke muziek de moeite waard is om van de bibliotheek te lenen.

We waarschuwen je voor onderwerpen die ook de snobs van de klassieke muziek interessant vinden.

Geen cultuur op aarde is zo oud als de muziek. Dit pictogram wijst je op de oorsprong van oude gewoonten en gebruiken die nog steeds bestaan.

Klassieke muziek is een beetje chic. Als je op feestjes wat interessante ditjes en datjes weet te vertellen, zal iedereen vol bewondering naar je luisteren. Dit pictogram wijst op anekdotes die de moeite waard zijn om bij zo'n gelegenheid te vertellen.

Als je nog niet veel van klassieke muziek afweet, geniet je er meer van

Geloof het of niet, maar vergeleken met de echte kenners van de klassieke muziek heb je een groot *voordeel*. Omdat je er net mee begint, stap je deze creatieve wereld binnen zonder muzikale vooroordelen of andere overbodige ballast. Je betreedt de concertzaal onbevangen, met een schone lei, als een leeg doek waarop de grote componisten hun emotionele landschappen kunnen schilderen.

In de klassieke muziek is het gevoel belangrijker dan het verstand. Dat is iets wat de 'kenners' vaak vergeten. Klassieke muziek moet, meer dan bijna alle andere kunsten, je zintuigen direct aanspreken. We zullen je laten zien hoe je je zintuigen kunt aanscherpen, zodat je in staat bent om een van de mooiste dingen van het leven te ervaren.

Deel I

Welkom bij de klassieke muziek

The 5th Wave

By Rich Tennant

*'We willen graag verdergaan met een sonate voor
viool, cello en flierefluiter.'*

In dit deel...

Je hebt eigenlijk heel je leven al naar klassieke muziek geluisterd, zelfs toen je nog in de buik van je moeder zat. Je hoorde deze muziek in de supermarkt, op de achtergrond in films, in tv-reclames en op tal van andere plaatsen waar je wel eens geweest bent. Maar ook al heb je klassieke muziek vaak gehoord, je gaat er nu eindelijk eens een keer echt naar *luisteren* en van *genieten*!

In dit deel kom je erachter wat we bedoelen met de woorden 'klassieke muziek', welke muziekvormen er in dit genre zijn en wat het verschil is tussen goede muziek en middelmatige.

Hoofdstuk 1

Een opmaat voor de klassieke muziek

.....

In dit hoofdstuk:

- ▶ Waarom is klassieke muziek zo belangrijk?
 - ▶ Hoe kom je erachter wat je mooi vindt?
 - ▶ De zeven eigenschappen van zeer grote componisten
-

De klassieke muziek is een wereld waarin idealisme overheerst, waarin het goede van het kwade wint en waarin de liefde regeert. In deze wereld krijg je altijd nog een kans, loopt alles uiteindelijk toch goed af en is zelfs het onmogelijke mogelijk.

Klassieke muziek is een van de weinige kunsten die echt *leven*. Ze kan alleen maar blijven bestaan als ze steeds weer opnieuw wordt uitgevoerd, *live*, voor een publiek. Anders dan de beeldende kunst komt de klassieke muziek in de tegenwoordige tijd tot leven: anders dan literatuur of toneel is ze voor iedereen begrijpelijk, ongeacht de taal die men spreekt: anders dan dansers hoeven musici niet op te treden in een maillot.

Aan klassieke muziek kun je veel plezier beleven: ze kan je ook troosten, je beter laten voelen of geestelijk verrijken. En dat allemaal voor minder dan 20 euro, als je tenminste onze raad ter harte neemt.

Wat is klassieke muziek?

Met *klassieke muziek* bedoelen we in dit boek alle muziek die de afgelopen eeuwen in het westen is gecomponeerd (zonder de hedendaagse pop- en volksmuziek). Deze muziek is meestal geschreven voor een orkest of een aantal instrumenten uit dat orkest: voor piano, gitaar of zangstem; en voor allerlei combinaties hiertussen.

Tot voor kort (tenminste in geologisch opzicht) bestond er niet zo'n groot verschil tussen 'populaire' en 'klassieke' muziek. In de achttiende en negentiende eeuw bestond er alleen maar *muziek*, en iedereen vond het mooi. Muziek liefhebbers gingen slechts voor hun plezier naar de nieuwste uitvoering van een symfonie, concert, liederencyclus of opera. Net zoals je nu naar een popconcert gaat. Ze voelden zich gelukkig als ze naar een concert van hun favoriete sterren konden gaan. Tijdens het concert fluisterden ze dan wat met hun vrienden en luisterden ze naar hun favoriete liedjes. Deze muziekliefhebbers waren gewoon gekleed, namen eten en drinken mee en juichten als ze tijdens de uitvoering enthousiast werden. Klassieke muziek *was* toen popmuziek.

Klassieke muziek is nu nog net zo boeiend als vroeger, alleen is ze tegenwoordig niet meer zo vanzelfsprekend. Maar als je er meer van afweet, ga je muziek steeds boeiender vinden.

Hoe weet ik of ik het mooi vind?

Je zult niet alle klassieke muziek meteen mooi vinden, en dat is ook niet erg.

Ten eerste zijn sommige stukken 'toegankelijker' dan andere, zoals dat in de klassieke muziek eufemistisch heet. Er zitten mooie deuntjes tussen die je meteen mee kunt neuriën, maar andere stukken klinken misschien meer als een stel krijsende ganzen die in een straalmotor worden gezogen.

Je kunt het best beginnen met met wat je op dit moment het mooist vindt. Niets is goed of fout, als je het maar leuk vindt om ernaar te luisteren. De kunst is juist om de muziek te vinden waar je het meeste plezier aan beleeft.

Je kunt de klassieke muziekstukken niet allemaal op één hoop gooien. Er zijn veel verschillende stijlen, bijvoorbeeld: de barok (ongeveer van 1650 tot 1750), de klassieke stijl (van 1750 tot 1800), de vroegromantische stijl (eerste helft van de negentiende eeuw), laatromantische stijl (tweede helft van de negentiende eeuw), en de stijl uit het begin van de twintigste eeuw. Je zou gewoon eens moeten luisteren naar muziekstukken in deze stijlen

Als een van de stukken je meer aanspreekt dan de andere, raden we je aan om eens te luisteren naar werken van andere componisten in dezelfde stijl of naar andere werken van dezelfde componist.

Als je alles mooi vindt, is dat geweldig. Dat maakt ons werk een stuk eenvoudiger.

De zeven eigenschappen van zeer begaafde componisten

De wereld van de klassieke muziek telt heel wat verschillende stijlen. In al hun verscheidenheid vertonen goede muziekstukken echter een aantal kenmerken die goede muziek *goed* maken.

Hun muziek is persoonlijk

Een begaafde componist verveelt je niet met nutteloze versieringen. Hij neemt zijn muziek heel serieus. Kijk bijvoorbeeld eens naar Tsjaikovski. Die man ging gekweld door het leven en dat is goed aan zijn muziek te horen. (Luister maar eens naar zijn Zesde Symfonie, dan hoor je wat we bedoelen.)

Mozart componeerde heel gemakkelijk. De melodieën borrelden als het ware spontaan in hem op zonder dat hij daar enige moeite voor hoefde te doen. Dat hoor je ook aan zijn muziek. Stravinski daarentegen was ordelijk, berekenend en complex, net als bijna al zijn muziek. Hoewel deze twee componisten volkomen verschillende persoonlijkheden waren, schreven ze allebei prachtige muziek die paste bij hun karakter.

De structuur van hun muziek kun je aanvoelen

Goede muziek heeft een structuur, een muzikale architectuur. Misschien beseft je dat niet altijd als je naar mooie muziek luistert, maar je voelt intuïtief aan hoe ze is opgebouwd. Misschien heeft het stuk een muzikale structuur die nogal vaak voorkomt in de klassieke muziek (bijvoorbeeld de vorm van een *sonate* of een *rondo*; zie hoofdstuk 3). Of misschien wordt het muzikale idee uit het begin herhaald aan het einde. In elk geval is het bijna onmogelijk een belangrijk muziekstuk te noemen dat geen logisch samenhangende structuur heeft.

Recente onderzoeken aan de Universiteit van Californië tonen aan dat studenten die naar Mozart luisteren voordat ze een examen moeten maken, hoger scoren dan studenten die dat niet doen (als je 't ons vraagt, zouden de studenten uit de laatste groep wel hoger gescoord hebben als ze gewoon voor het examen hadden *geleerd*). Als je naar Mozart luistert, vormen je hersenen vermoedelijk een serie logisch samenhangende vakjes die deze muziek verwerken. Je brein gebruikt die vakjes dan later ook om andere informatie te verwerken. Klassieke muziek maakt je dus echt een beetje slimmer.

Ze zijn creatief en origineel

Je hoort steeds weer opnieuw dat enkele van de grootste componisten – zelfs hele brave die erg toegankelijk werk maakten – in hun eigen tijd niet begrepen werden. Niet iedereen stond open voor de muziek van Beethoven, Brahms, Mahler, Strauss, Debussy, Stravinski of Ives (dat is in feite het understatement van het jaar: het publiek van Stravinski's *Le Sacre du Printemps* begon te joelen, brak het theater af en rende naar de uitgang).

Men accepteerde die muziek niet, omdat die *onbekend* was. De muzikale vormen, of de ideeën die daarin werden uitgedrukt, waren volstrekt nieuw. En toch is juist dit een van de redenen waarom hun muziek zo geweldig klinkt. Begaafde componisten hebben hun eigen ideeën.

Heb je de film *Amadeus* wel eens gezien? De componist Salieri is de 'gastheer' van deze film. Hij wordt erin afgeschilderd als een van de beroemdste niet-grote componisten. Hij werd volledig overschaduwed door zijn tijdgenoot Mozart. Toch was Salieri geen slecht componist, hij was zelfs erg goed. Maar hij was niet een van 's werelds grootste componisten omdat zijn werk niet echt *origineel* was. Zijn muziek klonk precies hetzelfde als alle andere muziek uit zijn tijd. Hij was de brave Hendrik onder de componisten.

Ze drukken een belangrijke menselijke emotie uit

Een groot componist heeft iets belangrijks te zeggen. Zijn gevoel is zo heftig, dat het onmiddellijk geuit moet worden. De beste muziek (en dat geldt voor *alle* muziek: van rock tot rap, van Sinatra tot Justin Timberlake) probeert het onzegbare te zeggen.

Toen Beethoven merkte dat hij doof aan het worden was, werd hij overvallen door diep kwellende frustaties. Deze drukte hij heel helder (of 'gearticuleerd', zoals dat in de muziek heet) uit in elke noot die hij opschreef. De muziek van Beethoven is daarom *intens*.

Dit betekent overigens niet dat alle grote componisten zo hevig geëmotioneerd zijn (of waren). De composities van Jozeph Haydn bijvoorbeeld stralen bijna altijd een opgewekte speelsheid uit. Net als alle begaafde componisten had ook *hij* iets belangrijks te zeggen.

Met variatie en dosering houden ze je aandacht vast

Goede componisten weten hoe ze je aandacht moeten vasthouden. Hun muziek boeit van begin tot eind.

Een van de technieken om dit te bereiken, is *variatie*. Een componist zal waarschijnlijk wel je aandacht vasthouden als hij variatie aanbrengt in het muzikale idee, in de dynamiek (hard en zacht), in de melodie of in de harmonie van een stuk. Op deze manier lijkt goede muziek op een goede film. Een explosie aan het begin van de film trekt onmiddellijk je aandacht. Maar heb je ooit een film gezien waarin om de twee minuten iets ontploft, twee uur lang (behalve dan *Independence Day*)? Is het niet zo dat elke nieuwe explosie je steeds minder interesseert, en je uiteindelijk niet eens meer opvalt? Muziek heeft dus variatie nodig, iets wat van die ontploffingen verschilt en ermee contrasteert.

Een explosie in een film kan opwindend zijn, als de spanning maar langzaam wordt opgebouwd. Goede componisten weten dan ook hoe ze deze dramatiek moeten *doseren*. In hun muziek bouwen ze de spanning op en werken ze naar een climax toe. Een goed voorbeeld hiervan is Maurice Ravels *Boléro* (bekend uit de film *10*). Dit stuk is één lang crescendo (steeds harder). De spanning wordt vijftien minuten lang opgebouwd, en de climax is verpletterend.

Hun muziek is gemakkelijk te onthouden

In de popmuziek staat het woord *hook* voor een pakkend melodietje. Elk nummer van de Beatles heeft zo'n *hook*. Daarom krijg je ze soms niet uit je hoofd. Denk maar eens aan *Help*, *A Hard Day's Night* of *She Loves You* ('yeah, yeah, yeah!'). Je kunt het niet wetenschappelijk verklaren, maar je weet wat een *hook* is als je er een hoort.

Dit gaat ook op voor klassieke muziek. Muziek die een *hook* heeft, kun je gemakkelijker onthouden. Mozart, Tsjajkovski, Chopin, Rachmaninoff, Bizet, Dvořák, Gershwin, Grieg en Schubert schreven allemaal muziek die veel *hooks* bevatten. Zo veel zelfs dat een aantal ervan gebruikt wordt in moderne popliedjes. Barry Manilows liedje *Could It Be Magic* bijvoorbeeld is niets anders dan een prelude voor piano van Chopin waaraan wat woorden zijn toegevoegd. Barry schreef niet zelf de originele muziek. En *Midnight Blue* wordt gezongen op een melodie van Beethovens sonate *Pathétique*. De muziek van de grootste componisten zit vol met stukjes die in je hoofd blijven hangen.

Ze weten je te bewegen met hun muziek

De belangrijkste eigenschap van heel grote componisten is dat ze je leven kunnen veranderen. Ooit een film of een toneelstuk gezien waardoor je de wereld anders bent gaan ervaren en waardoor de realiteit van alledag, waarin je na de film weer terugkeert, je opeens een beetje bang, droevig of gelukkig maakt of je in verwondering brengt?